

У «Рідному краї» про «Рідний Край»

Ніна Степаненко

РІДНИЙ КРАЙ ПРО НАБОЛІЛЕ

«Часопись» «Рідний Край» (1905–1916) оперативно реагувала на події, що відбувалися в Україні та світі. Її сторінки рясніли повідомленнями про добрі справи, які чинилися на наших землях, і про все погане, що випадало на долю українців. Опубліковані в тижневикові матеріали не залишали байдужими людей, свідченням чого є вміщені в ньому дописи як оперативна реакція на прочитане. Таких відомостей у популярному на початку ХХ століття виданні багато. З погляду сьогодення окремі розповіді видаються малозначущими, але на той час вони були якщо не резонансними, то принаймні такими, які викликали в багатьох занепокоєння, переживання, а то й страх, спонукали до активних дій.

Прокоментуємо датоване 1910 роком повідомлення про страшний випадок, що збурило тодішнє

суспільство [Число 46. С. 2; Число 47. С. 2–3]. Невідомий автор називає описуваний ним факт «ганебною подією». Вона й справді ганебна, бо йдеться про криваву сутичку на національній основі, яка відбулася «в Галичині, у Львові». Сталося це 18 червня 1910 року. Студенти-поляки стріляли у своїх товаришів студентів-українців, унаслідок чого кількох українців було поранено, «а одного з них, А. Коцька, ранено так тяжко, що він і помер того-ж дня». Причина братовбивчої сутички – прагнення української молоді мати свій виш. «Невимовне почуття збурує душу, до самого дна, – говориться в замітці, – коли довідуємося, що польські юнаки, учні найвищої

Ганебна подія.

18-го червня сталася подія, така ганебна, така страшна, що не хотілось-би вірити звісткам про неї! Однак се дійсно сталося: в Галичині, у Львові, студенти-поляки стріляли в університеті в своїх товаришів, студентів-українців;—і полилася кров: скільки студентів-українців було при тім поранено, а одного з них, А. Коцька, ранено так тяжко, що він і помер того-ж дня.

школи, стріляли по своїх товаришах за те, що вони, ті студенти-українці, зібралися в університеті, щоб говорити про потребу заснування у Львові окремого університету українського, такого, як вже мають поляки. Тільки всієї вини, – коли се може бути виною, що українці, становлячи собою більшість в тій країні, східній Галичині, бажають, мати свою вищу освіту!» Наголошено на вельми важливому моменті: поляки повинні б зрозуміти українців через ту причину, що зазнають такої самої наруги з боку німців, які «їх кривлять в національних правах». Подив викликає факт, що «там поляки почувають кривду, а тут чинять її самі». Не вкладається в рамки здорового глузду, що юнака-українця, який «стояв на чолі своїх молодих одноплеменників», убили «поляки-студенти, люди, що стоять на вищій щаблі освіти й людського розуміння».

Згадано в публікації й про інші такі ж ганебні речі. З болем констатується, що позаторік укорочено життя в Галичині українцеві-селянину Каганцю за те, що той був «видатнішим борцем в краєвій українській справі». Цей тяжкий злочин учинив не якийсь душевно хворий чоловік, не вузьколюбий шовініст. Віку вкоротили національно свідомій людині, як не дивно, охоронці порядку – «польські жандарі». Висновок автора гнівний і справедливий: «Ганьба й неслава має вкрити учасників безсоромного діла і всіх тих, хто стоїть по їх боці!»

Страшний учинок, який відібрав найдорожче, що є в людини, – життя, вимагає суворого покарання. Чи було воно? Про це йдеться в іншому матеріалі «Чія сила, того й право» [Число 47. С. 2–3]. У ньому наголошено на тому, що кривава сутичка у Львівському університеті сколихнула галицьке громадянство. Удокладнено описано все, що передувало нападові польських львівських студентів. Злочин, «заподіяний “цвітом” польської молоді – її товаришам, українським студентам», виник не на голому ґрунті. Його причини треба шукати поза освітнім закладом: «...ще до того бойовища в університеті <...> завився з руки поляків цілий клубок усяких ковів та піджомів супроти справедливого бажання галицьких українців мати у Львові такий самий університет, як мають там поляки (а поляків у східній Галичині – меншість)». Збурювала тодішнє суспільство робота

парламенту, точніше, «діяльність поляків у-купі з жидами, щоб пошкодити українцям». Усе крутилося довкіль ганебної справи з «польським пройдисвітом Раковським». Цю справу з усіма її перипетіями викладено в надрукованій замітці: «Хоч той Раковський, коли мав кого посоромити, то посоромив своїх же поляків. Був він шпигом у німців, нюшкував “зрадливі” зносини своїх соплеменників, познанських поляків, підданців германських; коли його прогнано з служби німецькому урядові, став Раковський шпигуном російським. Коли й тут не повелось, став він точити брехні вже полякам – на українців, бо тим способом уже не можна приподобитись напевне! І ось одна з великих польських газет надрукувала, що Раковський має навіть “документи” на те, що українцям-патріотам, в Галичині і в Росії, на Україні, пособляли німці. Правда, Раковський потім казав, що він ніяких документів не мав, – виходить, що часопись їх вигадала, – але діло було зроблено». Зрозуміло, що люди по-різному реагували на цю інформацію. Одні не сприймали її, уважали нісенітницею, усвідомлювали, що за всім цим стоять «брехачі» й «підбрехачі», були твердо переконані, що німці-педанти, ці «обережні люди», не могли матеріально ощерювати українців, бо відомо, що «гроші дають <...> лише тому, хто має силу». Українські часописи й українські діячі, на жаль, на той час особливого впливу на перебіг подій не мали, зокрема «на Україні». Не обійшлося, зрозуміло, і без тих, хто сліпо повірив у вигадану Раковським історію, навіть пристав до версії, що «німці давали гроші наприклад “Київській Старині, – щоб вона, мовляв, “тягла руку” за німців!» Важливо, що акція, про яку йдеться, була запроєктована на те, аби посіяти в австрійському уряді й з-поміж громадянства недовіру до українців, аби скомпрометувати їхній намір мати український університет у Львові. «Сієї мети було досягнуто, –

„Чія сила, того й право“.

Кривава подія у львівському університеті не перестав ворухити все галицьке громадянство. Тяжко вгамуватися кожному хоч трохи чулому серцю від такої врази, заподіяної „цвітом“ польської молоді—її товаришам, українським студентам, та і всьому українському громадянству.

зауважено в публікації “Чія сила, того і право”, – недовіря, ворожнеча супроти українців – були такими брехнями посіяні. Українцям перестали навіть давати обітницю». Зрозуміло, що ця несправедливість, цинічна неправда обурила наш люд. Активно відреагували на провокацію і студенти-українці. Вони почали гуртуватися, щоб дати гідну відповідь наклепникам

і заявити про свої патріотичні наміри. Одного разу наша молодь зібралася в університеті, «щоб скласти якусь постанову» про те, як «чинити в такому разі, коли в дорогій справі з українським університетом не видно ніякого просвітку». Усе це відбувалося мирно, спокійно, без залучення будь-яких сторонніх сил. Польські студенти не зрозуміли своїх українських товаришів і пішли у відкритий наступ: озброїлися револьверами й ломаччям, зачинили українців в одній з університетських світлиць, позагороджували всі входи й виходи. Коли ж українцям удалося вирватися з цього оточення, «полилась кров, бо товариші-поляки зустріли їх вистрілами». Сталося те, про що вже повідомлено в замітці «Ганебна подія»: «найчільніший з українців, Адам Коцько, упав мертвий, застрелений, а скільки його товаришів було теж поранено кулями, пущеними з супротивної лави».

Страшна трагедія сталася, винуватці мали б понести заслужене покарання. Та події розвивалися не за таким, а за зовсім іншим сценарієм. Українських студентів, «яко “ворохобників”», арештовано, а поляків ні. І це за тієї умови, що «до *слідства* вже ніяк не можна було сказати, що ніхто з їх не винен». Польські студенти не усвідомлювали своєї провини, навіть хизувалися тим, що сталося все не в запалі. «... Молодь та, – пише автор, – допустилася злочинства – спокійного, холодного й безсоромного». Вона навіть осмілилася нахабно заявити, що українці самі вбили свого проводиря й поранили товаришів, «одним словом випалили в самих себе! Названо дике й безсоромне обвинувачення!»

Сприкрює й те, що польську молодь підтримало польське громадянство: були побиті вікна в українських просвітницьких установах, у «школі Василянок», у Товаристві імені Тараса Шевченка. Польські інтелігенти ляляли українських студентів останніми словами, такими, що «і п'яний москаль не зважиться вимовити <...> п'яним язиком своїм!» Вони били арештованих українських юнаків, коли тих везли до в'язниці. Ця хульвалість перевищила навіть те, що було під час хуліганських погромів інтелігенції у Росії в 1905–1906 рр.: «... хулігани били “студентів”, або й всіх, хто їм здавався “студентом”, “демократом”; але-ж і хулігани не доходили до того, щоб бити вже *арештованих*; єсть, значить, якась-то своя “совість”, етика, і в хуліганів; – тієї совісті не стало в польського освіченого громадянства!»

Здавалося б, на криваву подію у Львові мали б належно відреагувати засоби масової комунікації. Але цього не сталося: «Польські часописи були повні звірячої ненависти до “русинів”, повні самого лише обвинувачення “гайдамаків”-українців! Лише одна часопись польська у Львові одважилася обізватися лагідніше про русинів – і тій поляки почали нахвалятися побити вікна за її “поблажливість гайдамакам”! Часопись тоді заговорила по іншому...» Не знайшлося захисників і з-поміж інтелігенції, молоді. Згадано лише про одного студента-

поляка Озембовського, який десь надрукував свій гнівний протест і цим самим наразив себе на небезпеку.

Усі крапки над «і» мав би розставити суд. Однак і тут очікувати справедливості не випадає. «Яке те слідство й який буде суд – можна вгадати наперед: судитиме польський уряд», – резюмує дописувач. Добре, звичайно, що є суд уселюдський, у якого свої ніким не писані закони і свої по-народному гнівні статті. Народ винис грізний, але об'єктивний вирок: «...поводіння польських студентів під час всієї оруди, поведіння всього польського суспільства, – учнів, уряду, уличної громади, печаті, – кладе велику неславу на поляків у Галичині. Все те, що діялося з їх руки під той час, – се найбільша пляма у всій новішій краєвій історії польській!»

З того часу, як з'явилася в «Рідному Краї» публікація про свавілля, що чинилося над українськими студентами, які виборювали законне право мати свій університет у Львові, збігло 110 літ. Ситуація, зрозуміло, кардинально змінилася, але гострота національного питання не стихнула обертів, вона час від часу заявляє про себе. У цьому пересвідчують навіть недавні події. Згадаймо хоча б те, що 2019 року в Бахмуті за українську мову вбили громадського активіста й волонтера Артема Мірошниченка. Це сталося з вини своїх людей і не де-небудь, а в рідному місті. «... Коли вбивають у своїй державі, на рідній землі молоду людину за українську мову; коли вчителька знущається з дитини за її право розмовляти українською в Одесі; коли глумляться безкарно над могилами воїнів-захисників України; коли кубло “з’їдачів українського м’яса” й “українські” москвофіли у Верховній Раді України (і не тільки) галасують за нищення державної мови; коли іноземці, порушуючи суверенність України, дуже не по-європейському вільно видають паспорти українським громадянам; коли захисники України від російської агресії, воїни полку “Азов” шельмуються на замовлення за надуманий “екстремізм”; коли закордонні дипломати “недипломатично” озвучують образливі оцінки (на догоду московським колонізаторам) в адресу провідника національно-визвольних змагань Степана Бандери, то чи варто ці виклики підмінювати суспільним “спокоєм нірвани”, що завжди підживлюватиме ненажерливість і україноненависть вічних недругів і ворогів? Що вбереже і зміцнить Україну?» Ці запитання ставить знаний в Україні науковець та просвітянин Георгій Філіпчук і водночас відповідає на них: «Тільки Народ, спраглий волі, і той “людський матеріал, з якого ліплять кулі”» [Слово Просвіти. 2021. 4–10 лютого]. «Безцінним є те, – повторимо вслід за цим мудрим чоловіком, – що українці не втратили ідеали життєствердності – “Кайдани порвіте”, “Лупайте сю скалу”!» [Там само]. Отож живімо за заповідями Шевченка та Франка – і самостійна Українська держава неодмінно постане у всій своїй величі й триматиметься віки.

